

Esiopetuksen opettajien ja lasten kokemuksia varhaiskasvatuspäivän aikaisten siirtymien sujumisesta

Lumi Lehto & Sonja Koskela

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kevätlukukausi 2020

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Koskela, Sonja ja Lehto, Lumi. 2020. Esiopetuksen opettajien ja lasten kokemuksia varhaiskasvatuspäivän aikaisten siirtymien sujumisesta. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen ja psykologian laitos. 49 sivua.

Tässä tutkimuksessa tutkimme suomalaisten esiopetuksen opettajien sekä -oppilaiden kokemuksia varhaiskasvatuspäivän aikaisiin siirtymiin liittyen, sekä esiopetuksen opettajien hyödyntämiä pedagogisia ratkaisuja ja apukeinoja siirtymien helpottamiseksi.

Hyödynsimme tutkimuksessamme Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen keräämää DALFA-tutkimusprojektin (*Daily life in transitions, children in multiple family forms*) aineistoa (2015–2019). Aineisto muodostuu laadullisista esiopetuksen opettajien teemahaastatteluista ja määrällisestä esiopetuksen oppilailta mobiilipäiväkirjan avulla kerätystä aineistosta, joista poimimme opettajien ja oppilaiden kokemuksia sekä opettajien hyödyntämiä apukeinoja siirtymiin liittyen. Käytämme aineiston analyysitapana aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimustuloksistamme nousi esille, että esiopetuksen opettajat kokevat siirtymien sujuvan pääsääntöisesti hyvin, mutta joidenkin lasten kohdalla siirtymät tuottavat haasteita. Haasteita aiheuttaviksi tekijöiksi mainittiin omaa tahtoa vastaan toimiminen, vallankäyttö, toiminnanohjaus sekä muuttuva lapsuus. Siirtymiä helpottaakseen opettajien hyödyntämät apukeinot perustuivat ennustettavuuden, selkeyden ja positiivisten kokemusten lisäämiseen. Myös lapset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ja iloisia varhaiskasvatuspäivän aikana, mutta noin 20 prosenttia lapsista koki erinäisiä haasteita ja ikävän tuntemuksia erilaisissa toiminnoissa ja siirtymissä päivän aikana.

Tuloksista nousi esille, että sekä esiopetuksen opettajilta että -oppilailta kerätyn aineiston mukaan siirtymien haasteet kohdentuvat tiettyjen lasten kohdalle. Opettajien kokemille haasteille yhteisenä tekijänä toimi sosioemotionaaliset taidot.

Asiasanat: varhaiskasvatus, esiopetus, siirtymä, kokemus, apukeino

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SIIRTYMÄT VARHAISKASVATUKSESSA	6
	2.1 Päivittäisten siirtymien rakentuminen	6
	2.2 Miksi siirtymiä on merkittävä tarkastella?.....	7
	2.3 Apukeinot siirtymätilanteissa	9
	2.4 Siirtymien pulmat.....	10
	2.5 Siirtymät varhaiskasvatussuunnitelmissa.....	11
3	KOKEMUKSET TUTKIMUSKOHTENA	13
	3.1 Kokemusten tutkiminen	13
	3.2 Tunteet kokemuksissa.....	14
	3.3 Lasten kokemusten tutkiminen.....	15
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
	5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa	17
	5.2 Tutkimukseen osallistujat.....	18
	5.3 Aineiston keruu	18
	5.4 Aineiston analyysi.....	19
	5.4.1 Laadullinen analyysi.....	19
	5.4.2 Määrällinen analyysi.....	20
	5.5 Eettiset ratkaisut	22
6	TULOKSET	24
	6.1 Siirtymät sujuvat pääsääntöisesti hyvin.....	24
	6.1.1 Lapsen toiminen omaa tahtoa vastaan	25
	6.1.2 Vallankäyttö.....	26
	6.1.3 Toiminnanohjaus.....	26
	6.1.4 Muuttuva lapsuus	27
	6.1.5 Positiiviset muutokset.....	27
	6.2 Ennakoitavuus, selkeys ja positiiviset kokemukset onnistuneiden siirtymien apukeinoina.....	28

6.2.1	Varhaiskasvatuspäivän aikana hyödynnetyt apukeinot.....	28
6.2.2	Miten perhe voi tukea varhaiskasvatuspäivän aikaisten siirtymien sujumista?	29
6.3	Lasten kokemuksia siirtymistä.....	29
7	POHDINTA.....	32
7.1	Neljä tekijää toiminnan haasteiden takana	32
7.1.1	Haasteena tunteiden säätely.....	32
7.1.2	Haasteena totuttujen valtasuhteiden testaaminen	33
7.1.3	Haasteena toiminnanohjauksen pulmat.....	34
7.1.4	Haasteiden yleistyminen	34
7.2	Pedagogiset apukeinot tuomassa ennakoitavuutta, selkeyttä ja positiivisia kokemuksia siirtymiin.....	35
7.3	Lasten kokemuksia siirtymiin liittyen	36
7.4	Johtopäätökset	37
7.5	Tutkimuksen luotettavuus.....	38
7.6	Jatkotutkimushaasteet.....	40
	LÄHTEET	42
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme esiopetuksen opettajien sekä lasten kokemuksia varhaiskasvatuspäivän aikaisiin siirtymiin liittyen. Varhaiskasvatuksen arkeen kuuluu monenlaisia siirtymiä. Ne ovat tapahtumia edellisen toiminnan loppumisen ja seuraavan toiminnan alkamisen välillä. Tällaisia ovat esimerkiksi ulkoilusta siirtyminen lounaalle ja lounaalta siirtyminen päivälevolle. Selvittämme myös millaisten pedagogisten toimintatapojen avulla esiopetuksen opettajat pyrkivät tekemään näistä siirtymistä sujuvampia.

Varhaiskasvatuspäivä sisältää paljon eräänlaisia mikrosiirtymiä, esimerkiksi lapsen saapuminen päivähoitoon ja toiminnasta toiseen siirtyminen. Myös nämä arkiset siirtymät haastavat lapsen ryhmään kuulumisen kokemusta ja tarjoavat lapselle erilaisia mahdollisuuksia rakentaa omaa rooliaan esimerkiksi ryhmän jäsenenä tai suhteessa varhaiskasvatusympäristön aikuisiin. (Soini, Pyhälä & Pietarinen 2013, 7.)

Perheet kohtaavat enenevässä määrin ennakoimattomia siirtymiä (Pirskanen ym. 2019, 417). Nämä muutokset saattavat vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapseen, ja niiden seuraukset saattavat näkyä esimerkiksi lapsen käytöksessä ja arkisista tilanteista selviytymisessä. Tällaisia ovat esimerkiksi vanhempien ero tai perheenjäsenen vakava sairastuminen (Pirskanen ym. 2019, 417).

Varhaiskasvatuspäivän aikana tapahtuvia siirtymiä ei kuitenkaan käsitellä valtakunnallisissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2018) (myöhemmin Vasu) tai Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016) (myöhemmin Esiops). Maininnat siirtymistä koskettavat enemmän vertikaalisia siirtymiä, kuten siirtymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen.

Tutkimuksemme lähestyy aiheita fenomenologisella lähestymistavalla, jossa keskeistä on juuri kokemukset. Tässä tutkimuksessa tavoitteenamme on tuoda esille siirtymien merkityksellisyyttä niiden pedagogiselta kannalta. Tavoitteenamme on myös selvittää, miten siirtymät koetaan, millaiset asiat näihin kokemuksiin vaikuttavat ja miten siirtymiä voitaisiin helpottaa.

2 SIIRTYMÄT VARHAISKASVATUKSESSA

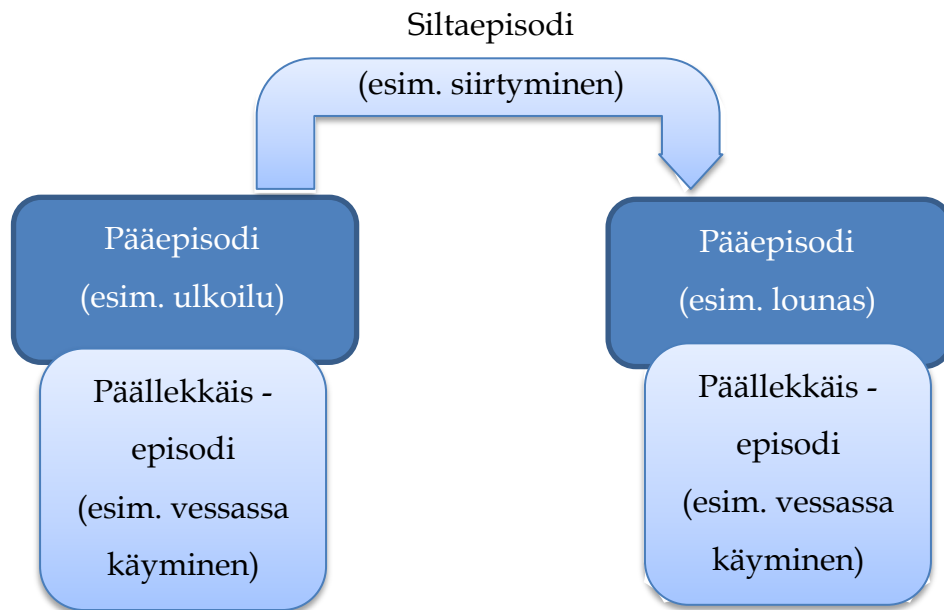
Yleisesti määriteltynä päiväkotipäivän aikana tapahtuvina siirtyminä pidetään saapumista päiväkotiin, pienryhmätoiminnasta siirtymistä isompaan ryhmään sekä toisinpäin, ulos ja sisään siirtymistä, ruokailuihin siirtymistä sekä kotiin lähtöä (Banerjee & Horn 2013, 4). Tämän lisäksi siirtymiä ovat myös siivoamiset, koontumiset ja ryhmänä siirtymiset. Ne ovat usein yksinkertaisia ja lyhyitä, ja niiden tarkoituksena on yhdistää kaksi pidempikestoista aktiviteettia, tilaa, leikkikaveria tai kasvattajia (Malenfant 2006, 8.)

2.1 Päivittäisten siirtymien rakentuminen

Karila ja Kinos (2010, 285) kuvaavat varhaiskasvatuspäivän koostuvan erilaisista episodeista. Episodilla tarkoitetaan tässä tapahtumaa tai ajallista jaksoa, jolla on alkunsa ja loppunsa, sekä oma tavoite. Episodit voidaan jakaa *pääepisodeihin* ja *alaepisodeihin*. (Karila & Kinos 2010, 285.) Pääepisodit ovat itsenäisiä tilanteita, jotka rytmittävät päivänkulkua. Ne yleensä myös toistuvat samaan aikaan päivittäin. (Karila & Kinos 2010, 286.) Tällaisia ovat esimerkiksi aamupala, lounas, päivälepo ja ulkoilu.

Todellisuudessa varhaiskasvatuspäivän kulkua ei pystytä kuvaamaan pelkästään pääepisodiin avulla. Tämän takia päivän kuvaamisessa tarvitaan myös käsitettä *alaepisodi*. (Karila & Kinos 2010, 286.) Alaepisodi on jokin välitapahtuma varhaiskasvatuksen opettajan työpäivässä (Karila & Kinos 2010, 286). Näitä voidaan kuvata olevan kahdenlaisia: *päällekkäisepisodeja* ja *siltaepisodeja*. *Päällekkäisepisodi* tapahtuu pääepisodin sisällä, jolloin opettaja joutuu keskeyttämään toimintansa ja palaamaan kohta takaisin. (Karila & Kinos 2010, 286.) Tällainen tapahtuma voisi olla esimerkiksi lapsen vessassa käyminen muun toiminnan aikana. *Siltaepisodi* rakentaa siltaa kahden pääepisodin välille, jolloin toiminta voisi edetä joustavasti ja loogisesti. Siltaepisodi alkaa edellisen pääepisodin loppupuolella ja päättyy vasta seuraavan pääepisodin alkaessa. (Karila & Kinos 2010, 286.) Kuviossa 1 kuvataan episodien asettumista toisiinsa nähden. Tässä

tutkimuksessa siltaepisodi kuvaa hyvin päiväkotipäivän aikana tapahtuvia siirtymiä.

KUVIO 1. Episodien rakentuminen.

2.2 Miksi siirtymiä on merkittävä tarkastella?

Pientä lasta stressaa helposti pukemistilanteet, vessakäynnit, nukkumaanmeno, nälkä ja syömistilanteet, pelko, kipu ja sairastuminen, mitkä ovat luonteeltaan intiimejä (Kanninen & Sigfrids 2012, 31). Useat näistä tilanteista liittyvät siirtymätilanteisiin. Myös yksin jääminen, eroamiset vanhemmista ja pitkät päivät saattavat tehdä tilanteista erittäin stressaavia. (Kanninen & Sigfrids 2012, 31).

Suomalaisia tutkimuksia päiväkotipäivän aikana tapahtuvista siirtymistä on hyvin vähän. Samoin tutkimuksia, jotka tutkisivat siirtymiä sekä lasten että aikuisten näkökulmista on löytynyt vähän. Meidän tutkimuksemme tavoitteena on yhdistää nämä kaksi näkökulmaa ja tuoda esille, että siirtymiä on merkittävä tarkastella kummastakin näkökulmasta.

Olemassa olevat tutkimukset ovat keskittyneet tutkimaan enemmän siirtymiä esimerkiksi esiopetuksesta peruskouluun. Kuitenkin kansainvälisiä tutkimuksia päiväkotipäivän tai koulupäivän aikana tapahtuvista siirtymistä on

jonkin verran. Banerjee ja Horn (2013, 4) tutkivat esiopetuspäivän aikana tapahtuvia siirtymiä ja huomasivat, että lapsi voi kohdata jopa 15-20 siirtymää päivän aikana ja viettää jopa 35% hoitopäivän ajastaan siirtymissä. Vaikka siirtymät ovatkin toistuvia, eivät ne kuitenkaan ole merkityksettä. Päinvastoin niiden aikana on paljon opittavaa ja tehtävää (Malenfant 2006, 7). Jos siirtymiä ei ole suunniteltu huolellisesti, voi se näyttäytyä lasten haasteellisena käytöksenä (Banerjee & Horn 2013, 3).

Siirtymät tulisi nähdä pedagogisina tapahtumina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2018) mukaan eri tilanteita, kuten siirtymiä, voi rikastaa leikinomaisuudella. Yhdessä laulaminen, loruttelu ja hassutteleminen vahvistaa myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia (Opetushallitus 2018, 39).

Vaikka siirtymien suunnittelun tärkeys on tunnustettu, eivät opettajat usein suunnittele niitä (Olive 2004, 11), vaikka ne olisivat helppo toteuttaa ja vaatisivat vain vähän tai ei lainkaan materiaaleja (Malenfant 2006, 8). Tutkijat ovat suositelleet, että siirtymät suunniteltaisiin tarkasti ja siirtymistä jaettaisiin vastuut aikuisille. (Olive 2004, 12). Näin oppiminen ja vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä olisi optimaalinen, lasten odottamisaika sekä mahdollinen haasteellinen käytös vähenisi (Olive 2004, 13).

Koivunen (2009, 58) kehottaa myös strukturoimaan siirtymätilanteita riittävästi. On huomattu, että lasten levottomuus johtuu osittain siitä, että lapset joutuvat toimimaan paljon itsensä varassa ilman selkeää ohjausta siitä, mitä tulee tehdä ja missä järjestyksessä. Olisikin hyvä, että aina siirtymätilanteissa kasvat-taja olisi tukemassa lapsia ja aina siellä, minne lapset siirtyvät. (Koivunen 2009, 58.) Yksi struktuurinen toimenpide on siirtyminen tilasta tai toiminnasta toiseen vaiheittain (Koivunen 2009, 59). Tällöin esimerkiksi aina ennen ruokailuun lähtöä kokoonnuttaisiin yhteiseen piiriin, jossa leikitään ja pelaillaan odotusleikkejä ja lähetetään tällä tavoin lapsia yksi tai muutama kerrallaan syömään.

2.3 Apukeinot siirtymätilanteissa

Apukeinojen tarkoituksena on siirtymien helpottaminen ja toteutuminen mahdollisimman pienellä stressillä, sekä niiden tarkoitus on tukea lasten toivottua käytöstä ja oppimista. Hyvin suunnitellut siirtymät voivat olla positiivisia oppimiskokemuksia lapsille. (Thelen & Klifman 2011, 92.) Haasteita aiheuttavia tilanteita helpottamaan voidaan käyttää erilaisia motivaatio- ja ohjauskeinoja kuten lapsen ohjaamista valintojen tekemiseen, palkkiota, jäähyä, käytöksen huomiotta jättämistä, eri tavoin palautteen antamista sekä tehokkaita käskyjä ja ohjeita. Kaikilla ohjauskeinoilla pyritään lapsen myönteisten puolien löytämiseen ja tätä kautta lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen parantamiseen. (Linno & Kivijärvi 2013, 160.) Esimerkiksi kuvin ja äänin voidaan viestiä lapsille tulevasta siirtymästä ja näin lasten on helpompi ymmärtävät mitä heiltä seuraavaksi odotetaan. Toimivien apukeinojen hyödyntäminen säästää aikaa ja hermoja ja pienilläkin muutoksilla saattaa olla merkittäviä vaikutuksia. (Thelen & Klifman 2011, 93-98.) Apukeinoja pohdittaessa on tärkeä huomioida lasten ikä ja kyvyt (Thelen & Klifman 2011, 98).

Siirtymävaiheet vaativat opettajilta erityistä huomiota toimintojen järjestämiseksi harmoniseksi. Siirtymien huolellinen suunnittelu vähentää jännitteitä ja mullistuksia lapsiryhmässä. (Malenfant 2006, 8.) Kun lapset ja vanhemmat otetaan mukaan siirtymien suunnitteluun voivat siitä hyötyä niin lapsi itse kuin päiväkotikin (Beban & McCormilla 2012, 9). Yhteisen suunnittelun kautta lapsi tietää paremmin mitä häneltä odotetaan ja osaa näin varautua paremmin tulevaan. Sen avulla voidaan tunnistaa lapsen tarpeet paremmin ja sitä kautta myös tukea niitä. (Beban & McCormilla 2012, 9; Soini, Pyhälä & Pietarinen 2013, 9.) Yhteisen suunnittelun kautta päiväkotipäivän aikaiset siirtymät ovat sujuvampia, lapset asettuvat helpommin, sekä päivä sujuu kokonaisuudessaan paremmin (Beban & McCormilla 2012, 9).

Thelen ja Klifman (2011, 92-98) ovat ryhmitelleet siirtymiä helpottaviksi tekijöiksi lukujärjestyksen (activity schedules), visuaalisten vihjeiden (visual prompts), yksinkertaisten äänimerkkien (simple auditory signals), valinnan mahdollisuuden (choice) ja erilaisten fyysisiä siirtymiä helpottavien seikkojen

hyödyntämisen. Siirtymät ovat usein myös vähemmän stressaavia, kun lapsilla on hyvät suhteet heitä hoitavaan henkilöön (Beban & McCormilla 2012, 10). Lasten turvallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa vakaudella, johdonmukaisuudella ja säännöllisellä aikataululla (Malenfant 2006, 13).

2.4 Siirtymien pulmat

Siirtymiin on tärkeä kiinnittää huomiota juurikin niiden aiheuttamien negatiivisten tunteiden kuten stressin ja sen haittavaikutusten takia. Lapset reagoivat stressiin eri tavoin: toiset lapset selviävät siirtymistä hyvin, kun taas toisia lapsia saattavat alkaa ahdistaa pienetkin asiat. (Beban & McCormilla 2012, 7.) Parhaiden tukemisen tapojen löytämiseksi on tärkeä tuntea lapsen yksilölliset tarpeet ja näiden ymmärtämisessä voi auttaa lapsen perhe. Siirtymät vaativat opettajalta huolellista suunnittelua, jotta voidaan varmistaa, että kaikkien lasten tarpeet tyydytetään asianmukaisesti. (Beban & McCormilla 2012, 5-7.)

Lasten käyttäytyminen siirtymien aikana saattaa liittyä siihen, miten siirtymät strukturoidaan, ajoitetaan ja toteutetaan. Yleisiä siirtymiä hankaloittavia tekijöitä ovat: siirtymien liiallinen määrä, niiden kiireisyys, lasten tietämättömyys siitä mitä tapahtuu seuraavaksi ja siitä mitä heiltä odotetaan sekä tilanteet kun lapsi ei ole valmis lopettamaan tekemistään. (Beban & McCormilla 2012, 14-17.) Usein, kun lasten tarpeita ei tyydytetä, muutokset voivat lisätä ei-toivottua tai haastavaa käyttäytymistä, kuten tottelemattomuutta, aggressiivisuutta ja puremista. Myös kasvattajien käytöksen epäjohdonmukaisuus saattaa hämmentää lapsia, kun eri kasvattajien tavat poikkeavat toisistaan. (Beban & McCormilla 2012, 14-17.) Yhteisten rutiinien sopiminen kasvattajien kesken tuo selkeyttä tällaisiin tilanteisiin (Beban & McCormilla 2012, 17).

Haastava käytös voi johtua myös siitä, ettei lapsi halua lopettaa tekemistään, he eivät halua tai heidän ei tarvitse siirtyä seuraavaan aktiviteettiin tai siirtymä tapahtuu ilman varoitusta (Beban & McCormilla 2012, 18). Eli tilanteet, joissa lapsi ei ole motivoitunut seuraavaan toimintaan, tarvitse sitä tai ole kiinnostunut siitä. Tällaisia tilanteita silmällä pitäen on hyvä tarjota lapsille

valinnaisuutta ja stimuloida heidän kiinnostuksien, vahvuuksien ja kykyjen mukaisia kokemuksia. (Beban & McCormilla 2012, 18.)

2.5 Siirtymät varhaiskasvatussuunnitelmissa

Eri paikkakuntien varhaiskasvatussuunnitelmia tarkasteltaessa niistä löytyy mainintoja yleiseen pedagogiseen toimintaan liittyen sekä itse siirtymiin liittyen. Usean paikkakunnan VASU:ssa (Halttulan kunnan sivistystoimi 2019, 78; Porin kaupungin sivistystoimi 2019, 14) siirtymien pedagoginen arvo on tunnistettu. Erityisesti pienillä lapsilla siirtymät vievät paljon aikaa ja ne tulee osata nähdä arvokkaina ja hyödyntää (Halttulan kunnan sivistystoimi 2019, 29). Varhaiskasvatusta suunniteltaessa lapsen päivä tulee nähdä kokonaisuutena, jonka yhtenä osana ovat myös siirtymät (Nurmijärven sivistyslautakunta 2019, 20). Siirtymiin ja muuhun pedagogiseen toimintaan on VASU:ssa kiinnitetty huomiota muun muassa niihin liittyvän vuorovaikutuksen, säännöllisyyden ja pedagogisen ympäristön, sekä näihin liittyvien eriyttämisen keinojen osalta. Useassa VASU:ssa näkyy myös paikallisten painotusten mukaisten sisältöjen tuominen osaksi siirtymiä (Loimaan kaupunki 2019, 27; Nurmijärven sivistyslautakunta 2019, 48).

Siirtymiin liittyvän vuorovaikutuksen osalta varhaiskasvatussuunnitelmissa on käsitelty esimerkiksi aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutus muun muassa lapsen kuuntelun osalta (Raaseporin kaupunki 2019, 42; Loimaan kaupunki 2019, 27) sekä vuorovaikutukseen liittyvien tuentarpeiden huomioinnin, kuten esimerkiksi tukiviittomien ja kuvien käytön osalta (Loimaan kaupunki 2019, 27). Esimerkiksi Raaseporin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, 42) on nostettu esille myös säännöllisyyden merkitys.

Varhaiskasvatussuunnitelmissa on kiinnitetty huomiota myös pedagogiseen ympäristöön: (Raaseporin kaupunki 2019, 42) muun muassa äänenkäyttöön, akustiikkaan, äänentasaan, tilojen käyttöön sekä erilaisten tukimuotojen hyödyntämiseen siinä. Myös toiminnan säännöllistä arviointia ja tarvittaessa päivittämistä pidettiin tavoiteltavana (Loimaan kaupunki 2019, 27).

Tutkimuksemme yhtenä tavoitteena on selvittää esiopetuksen opettajien hyödyntämiä apukeinoja siirtymien helpottamiseksi. Odotammekin mainittujen apukeinojen olevan jossain määrin yhtenäisiä saamiemme löydösten kanssa.

3 KOKEMUKSET TUTKIMUSKOHTENA

Tutkimuksessamme tarkastellaan varhaiskasvatuspäivän aikaisten siirtymien sujuvuuteen liittyviä kokemuksia niin aikuisten kuin lasten näkökulmasta. Vaikka kokemus on yksi hankalimmista ja monimerkityksisimmistä käsitteistä, sitä käytetään varsin vaivattomasti arkipuheessa (Kukkola 2018, 41). Kokemuksen käsite on myös siitä poikkeava, että se antaa yksilöllisyydelle luvan ilmaista kokemuksensa, ja samalla mahdollistaa mielipiteen korottamisen tiedon kaltaiseen rooliin. Siksi sen määrittely onkin ensisijaisen tärkeää, sillä määritelmät tai niiden puuttuminen vaikuttavat merkittävästi siihen, miten käsitettä käytetään. (Toikkanen & Virtanen 2018, 9, 7.) Kokemuksen koetaan liittyvän moneen asiaan, kuten elämyksiin, tapahtumiin, tuntemuksiin ja ajatuksiin. Kokemuksella viitataan tämän lisäksi myös kompetensseihin eli taitoihin ja kykyihin. (Kukkola 2018, 42.)

Seuraavissa kappaleissa tulemme käsittelemään kokemuksellisuuden tutkimista sekä sitä, millainen rooli tunteilla on kokemuksissa ja niiden tutkimisessa. Lisäksi perehdymme hieman lasten kokemuksiin ja niiden tutkimisen merkityksellisyyteen.

3.1 Kokemusten tutkiminen

Usein tutkittaessa kokemuksia, tarkastelun kohteena ovat kokemuksen sisällöt, niiden jäsenitys ja teemoittelu. Tällöin tutkimusaineistoa luokitellaan ja jäsenetään siten, että aineiston pohjalta tuotettu systemaattinen kuvaus heijastelee johonkin asiaan tai teemaan liittyvien kokemusten erilaisia sisältöjä, yhteyksiä ja rakenteita. (Kukkola 2018, 42.) Erityistieteissä kokemuksen tutkimus on karkeasti ottaen kokemuksen jäsentämistä luokitteluna, tiiviinä kuvauksena tai kuvauksina sellaisinaan. Yksinkertaisimmillaan se voi olla tapahtuneen kuvausta sellaisenaan kuin se on tapahtunut, joko kuvaten mahdollisimman kattavasti kaiken oleellisen kuin epäoleellisenkin tai tiivistäen koetusta kaiken erityisen ja

keskeisen. (Kukkola 2018, 46.) Tutkimuksen tekijällä on siis merkittävä rooli todistaa, kuvata ja tiivistää, mitä todellisuudessa on tapahtunut (Kukkola 2018, 46).

Kokemukselle voidaan nähdä ainakin kaksi erilaista merkitystä (Backman 2018, 26). Se voidaan ymmärtää faktoista erillisenä subjektiivisena tuntumana tai oletuksena, jota ohjaavat omat ennakkokäsitykset ja -luulot. Toisaalta kokeminen on yhteisen todellisuuden kohtaamista ja omien käsitysten testaamista suhteessa siihen. (Backman 2018, 27.)

Usein koettuja tapahtumia ei välttämättä kyseenalaisteta, vaan pidetään todellisina kuvauksina. Kokemuksia tutkittaessa onkin hyvä muistaa, ettei niitä voi pitää automaattisesti totuuden lähteenä. (Kukkola 2018, 46.) Harvoin haastateltava henkilö kuvaakin kokemusta täysin samalla tavalla kahdella peräkkäisellä haastattelukierroksella (Silkelä 1998, 46). On kuitenkin hyvä pohtia, kuinka toisina pidämme omia kokemuksiamme. Kokemus tietoisuudenaktina on aina jollain tavalla kohteeseen suuntautunutta eli intentionaalista. Kyse onkin kokemuksellisesti merkittävien asioiden merkityksellistämistä. (Kukkola 2018, 48.)

3.2 Tunteet kokemuksissa

Tunteet ovat osa ihmisen kokemusmaailmaa ja persoonallisuutta. Ne tekevät elämän merkitykselliseksi ja niiden kautta koetut asiat inhimillisessä mielessä merkitsevät jotakin. (Silkelä 1998, 43-44.) Tunteet myös vaikuttavat yksilön käytöseen, ajatuksiin ja ihmissuhteisiin (Kokkonen 2017, 17).

Kokemuksen emotionaalista merkitystä tutkiessa tutkijan voi olla vaikea arvioida, mitä kokemuksen tunneosaa haastateltava arvioi teemahaastattelutilanteessa. Tunnemerkitys voi olla kokemishetkellä hyvinkin kielteinen, mutta esimerkiksi sisäisen kasvukokemuksen myötä muuttua myöhemmin myönteiseksi. (Silkelä 1998, 45.) Tunteiden merkityksellisyys voidaan tuntea ja tajuta, muttei sitä koskaan voida määritellä tarkkarajaisesti. Mitkään käsitteet eivät siis pysty ilmaisemaan tunteita täsmällisesti. (Silkelä 1998, 45.)

3.3 Lasten kokemusten tutkiminen

Lasten kokemuksia on tutkittu vähän, koska on ajateltu alle kouluikäisten lasten osallistumisen tutkimukseen olevan vaikeaa (Rönkä, Sevon, Räikkönen & Hinkka 2017, 6.) Lapset on nähty enemmän tutkimuksissa kohteina kuin osallisina tutkimuksiin. Kuitenkin lapsuudentutkimukset korostavat, että lapsia tulisi kuulla ja heidän ääntään kunnioittaa. Samalla lapset tulevat yhteiskunnan aktiivisiksi jäseniksi. (Gallagher & Gallagher 2008; Greene & Hogan 2011, 4.) Silti lapset nähdään monissa yhteiskunnissa hyvinä potentiaaleina odottaen mitä heistä tulevaisuudessa kasvaa, mutta ei arvosteta lasten nykyhetkeä ja maailmankuvaa (Greene & Hogan 2011, 4).

Lasten kokemuksia tutkittaessa on huomioitava lasten ikä ja kehitys. Lasten kokemusten tutkiminen osoittaa, että lapset ovat arvokkaita ja yksilöllisiä koki-joita siinä missä muutkin ihmiset. (Greene & Hogan 2011, 9, 5.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää aineistosta, miten esiopetuksen opettajat kuvaavat päiväkotipäivän aikaisia siirtymiä ja millaisia apukeinoja he hyödyntävät siirtymien sujumiseksi. Lisäksi tavoitteenamme on selvittää lasten kokemuksia siirtymiin liittyen.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten esiopetuksen opettajat kuvaavat kokemuksiaan siirtymien sujuvuuteen liittyen?
2. Millaisten apukeinojen avulla esiopetuksen opettajat kokevat siirtymien helpottuvan?
3. Miten lapset kokevat päiväkotipäivän aikaiset siirtymät?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Hyödynsimme tutkimuksessamme Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen keräämää DALFA-tutkimusprojektin (*Daily life in transitions, children in multiple family forms*) aineistoa (2015–2019). Tutkimusprojektissa kysytään millaiset päivittäiset toiminnot, tunteet ja sosiaalisia suhteet kuuluvat lasten arkeen ja miten ne ovat yhteydessä eri perhemuotoihin. Tutkimusprojektissa on kerätty aineistoa kuudesta eri maasta (Japani, Australia, Suomi, Espanja, Kiina ja Peru). Me käytämme tutkielmassamme Suomen aineistosta lapsilta (N=215) ja esiopetuksen opettajilta (N=20) kerättyä aineistoa.

5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Ihmiset ovat syvästi ajattelevia, kokevia ja tuntevia olentoja. Ajattelun avulla pyrimme jäsentämään ja ymmärtämään kokemuksiamme ja antamaan niille merkityksiä. Kokemukset ovat keskeinen osa elämäämme ja niiden kuvaaminen, erittely ja tarkastelu ovat osa kaikkien ihmisten arkea ja ihmiset kokevat jotain kaikesta aikaa. (Hyypä, Kiviniemi, Kukkola, Lomaa & Sandelin 2015, 1.) Myöskään tunteiden merkitystä kokemusten kannalta ei pidä unohtaa. Keskitymme tutkimuksessamme esiopetuksen opettajien sekä -oppilaiden kokemuksiin.

Lähestymme tutkimusta fenomenologisella lähestymistavalla, jossa keskitytään ihmisten kokemuksiin käsiteltävästä aiheesta. Tärkeää fenomenologisessa tutkimuksessa on, että haastateltavat ihmiset ovat itse kokeneet tapahtuman, eivätkä jaa ”toisen käden” tietoa. (Patton 2002, 104.) Ajatuksena on tarkastella sitä, miten yksilö ymmärtää, tulkitsee ja jäsentää maailmaa (Alasuutari 2012, 56). Fenomenologian kautta voimme syvemmin ymmärtää jokapäiväisen elämämme merkityksiä (Van Manen 1990, 9-10).

Erityistä tutkimuksessamme on juuri lasten kokemusten tarkastelu. Lapset ovat vastanneet mobiilipäiväkirjakyselyyn keskellä heidän arkeaan. Lapset siis valottavat omaa näkökulmaansa heidän arjestaan mobiilipäiväkirjan kautta.

Kun tarkastellaan lasten tuottamaa tietoa ja heidän näkökulmiaan, puhutaan lapsinäkökulmaisesta tutkimuksesta. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa erityislaatuista on se, että vain heillä on kokemuksia ja näkökulmia tämän päivän lapseudesta, joita muilla ikäluokilla ei ole. (Karlsson 2010, 124-125.)

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Hyödynnämme tutkimuksessamme DALFA-aineiston kahta erilaista tutkimusaineiston osaa, jossa on kaksi erilaista osallistujaryhmää. Toinen aineiston osa koostuu fokusryhmissä tehdyistä ryhmähaastatteluista, joissa esiopetuksen opettajat (N=20) kuvaavat omaa näkemystään siirtymien sujumisesta. Toinen aineiston osa koostuu esiopetuksen oppilaiden (N=215) mobiilipäiväkirjan avulla kerätystä määrällisen aineiston osasta, jossa esiopetuksen oppilaat ovat vastanneet siirtymiin liittyviin, omia tunteitaan koskeviin kysymyksiin.

Esiopettajilta kerätyn aineiston otanta koostuu kolmesta esiopetuksen opettajien fokusryhmästä, jossa kussakin on 4-8 osallistujaa. Fokusryhmiltä on kerätty tietoa ryhmähaastatteluja hyödyntäen. Fokusryhmille tehdyissä haastattelussa näkyivät vahvasti neljä seuraavaa teemaa: lasten sosiaalinen maailma kotona ja koulussa (*the social worlds of the children at school and at home*), lapsen koulussa ja kotona tapahtuvat siirtymät (*transitions in children's lives at school and at home*), lapsen tunteet ja jokapäiväinen elämä koulussa (*the emotions and everyday life of children at school*) ja siirtymä esiopetuksesta kouluun (*the transition from home care or pre-school/kindergarten to school*). (Pirskanen ym. 2019, 419.)

Esiopettajilta kerättyjen ryhmähaastattelujen lisäksi hyödynnämme esiopetuksen oppilailta itseltään kerättyä aineistoa. Aineisto on kerätty tabletilla tehdyn Kisse-kissan kyselyn avulla, jolla lapsilta on pyritty kysymään kolme kertaa päivän aikana heidän tunteistaan eri siirtymiin liittyen.

5.3 Aineiston keruu

Aineisto koostuu sekä laadullisesta että määrällisestä aineistosta. Laadullinen aineisto on kerätty fokusryhmähaastatteluin esiopetuksen opettajilta ja

määrällinen aineisto Kisse-kissa kyselyn avulla esiopetuksen oppilailta. Fokusryhmähaastatteluissa haastattelihoita oli kaksi. Haastattelut oli kerätty kahden paikkakunnan viidestätoista eri päiväkodissa työskennelleiltä esiopetuksen opettajilta. Kisse-kissa kysely on kerätty samoilta lapsilta ensimmäisen kerran heidän ollessaan esiopetuksessa (6v.) keväällä 2016 ja toisen kerran heidän ollessa ensimmäisellä luokalla (7v.) syksyllä 2016. Tässä tutkimuksemme hyödynsimme vain esiopetuksen oppilaiden vastauksia. Lasten mobiilipäiväkirjakyselyyn vastasi 215 lasta 21 esiopetusryhmästä.

5.4 Aineiston analyysi

Hyödyntämämme aineistot ovat keskenään erilaisia, sillä esiopetuksen opettajilta kerätty aineisto on laadullinen ja esiopetuksen oppilailta kerätty aineisto on määrällinen. Käytämme siis monimenetelmätutkimusta (Mixed methods) analyysimme apuna. Monimenetelmätutkimusta on mahdollista käyttää, kun se esimerkiksi lisää tutkimustulosten ”vahvuutta” erilaisten menetelmien toisiaan täydentävän vaikutuksen kautta. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen ei tarvitse kuitenkaan painottua samassa laajuudessa, vaan toinen voi olla toista vallitsevampi, eli dominantti. (Sormunen, Saaranen, Tossavainen & Turunen 2013, 314-316.) Meidän tutkimuksemme painopiste on laadullisessa analyysissa.

5.4.1 Laadullinen analyysi

Käytimme tässä tutkimuksessa opettajien haastatteluiden analyysimuotona aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä aineistosta (Tuomi & Sarajarvi 2009, 106). Miles ja Huberman (1994) kuvaavat aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysia karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi. Ensin aineisto redusoidaan, eli pelkistetään, tämän jälkeen se klusteroidaan, eli ryhmitellään, jonka jälkeen aineisto vielä abstrahoidaan, eli siitä luodaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 108.) Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajarvi 2009,112).

Aloitimme analyysin aineiston *redusoinnilla*, eli lukemalla esiopetuksen opettajien haastatteluja, joista keräsimme itsellemme talteen kohtia, joissa kasvattajat puhuivat varhaiskasvatuspäivän aikaisista siirtymistä. Perehdyimme haastatteluissa erityisesti rutiineja, päivittäisiä tunteita sekä transitoita eli siirtymiä käsitteleviin teemoihin. Luimme myös muun litteraation siltä varalta, jos sieltä olisi noussut tutkimuksemme kannalta olennaisia asioita.

Aineiston ensilukemisen jälkeen kiinnitimme erityistä huomiota puheta- paan, joilla siirtymistä puhuttiin, siirtymiin liittyviin kokemuksiin ja opettajien mainitsemiin siirtymiä helpottaviin apukeinoihin. Havaintojemme perusteella *klusterisoimme*, eli ryhmittelimme aineistoa ja loimme aina uusia pääluokkia, eli *abstrahoinne* aineistoa.

Opettajien kokemuksia siirtymiin liittyen tarkastellessamme poimimme haastatteluista maininnat, joissa opettajat kuvasit siirtymien sujuvuuteen vaikuttavia seikkoja. Poimittuamme nämä maininnat jaoinme ne ensin karkeasti positiivisiin mainintoihin ja mainintoihin, joissa kuvattiin siirtymiin liittyviä haasteita. Tämän jälkeen jaoinme haasteita aiheuttaneet seikat vielä neljään ryhmään haasteita tuovan käytöksen syiden perusteella.

Apukeinoja tarkastellessamme jaoinme haastatteluissa esille nostetut maininnat ensin karkeasti varhaiskasvatuspäivän aikana hyödynnettäviin apukeinoihin ja keinoihin, joilla perheet voivat tukea varhaiskasvatuspäivän aikana tapahtuvia siirtymiä. Jaoinme vielä varhaiskasvatuspäivän aikana hyödynnettävät apukeinot kolmeen ryhmään sen perusteella, mitä niillä tavoiteltiin.

5.4.2 Määrällinen analyysi

Määrällinen aineisto on kerätty DALFA-tutkimusprojektia varten luodulla lapsille suunnatulla mobiilipäiväkirjamenetelmällä. Lapset vastasivat mobiilipäiväkirjan kysymyksiin viiden esiopetuspäivän aikana. Kysymykset koskivat heidän omaa arkeaan. Tutkimuksemme kannalta näistä kysymyksistä oleellisia olivat: *Olitko iloinen, kun tulit tänään eskariin?*, *Olitko surullinen, kun tulit tänään eskariin?*, *Olitko kiukkuinen, kun tulit tänään eskariin?*, *Miten päiväsi on tänään sujunut?* ja *Seuraavaksi haluaisin tietää miltä sinusta on tuntunut aloittaa ja lopettaa erilaisia puuhia?*

Saapumistilanteen tunteisiin liittyviin kysymyksiin pystyi vastaamaan ne-liasteisen vastausasteikon avulla (*tosi/aika/pikkuisen/en ollut ollenkaan*). Päivän sujuvuutta koskevaan kysymykseen oli kaksi vastausvaihtoehtoa: *olen/en ole tiennyt mitä pitää tehdä ja mitä seuraavaksi tapahtuu*. Puuhien aloittamista ja lopettamista koskevaan kysymykseen oli kolme vastausvaihtoehtoa: *eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen on ollut tosi helppoa/joskus helppoa, joskus vaikeaa/tosi vaikeaa*. Kysymyksissä ja niiden vastausvaihtoehdoissa hyödynnetyt ääniraidat löytyvät litteroituina liitteistä (Liite 1.). Kysymykset esitettiin ääntä käyttämällä (ei vaadi luku- tai kirjoitustaitoa) ja vastaaminen tapahtui koskettamalla kosketusnäytön kuvallisia vaihtoehtoja. Järjestelmä raportoi lasten vastaukset numeerisessa muodossa, havaintomatriisissa. Hyödynsimme tutkimuksessamme valmista määrällistä aineistoa, joten aineiston hankinnan suunnittelun vaiheet olivat meille valmiina. Tähän vaiheeseen kuuluvat teorian operationalisointi, aineiston keräämisen suunnittelu, mitta-asteikon valinta, tutkittavan perusjoukon laadun ja määrän arviointi sekä otantamenetelmän valinta (Vilka 2014, 61).

Määrällisen aineiston analysoinnin aloitimme ensin tarkastelemalla, mitkä Kisse-kissan kyselyn (mobiilipäiväkirjan) muuttujat havaintomatriisista olivat merkityksellisiä tutkimuksemme kannalta. Tämän jälkeen loimme kyseisten muuttujien vastauksista SPSS-järjestelmän avulla pylväsdiagrammit, jotka ilmaisivat kunkin kysymyksen vastausvaihtoehdon yleisyyden prosenttiosuuksina. Koska halusimme pitää tutkimuksemme mahdollisimman paljon laadullisena, raportoimme saamiamme tuloksia kaavioista mahdollisimman selkeästi. Pylväsdiagrammit soveltuvat kuvaamaan muuttujien frekvenssijakaumaa (Vilka 2014, 139). Pylväsdiagrammeissa ilmoitamme frekvenssien prosenttiosuuden, jotta tuloksista on helposti nähtävissä ilmiön yleisyys ja esimerkiksi moodi on helposti havaittavissa jakauman huippukohdasta. Vilkan (2014, 135) mukaan kuvioita hyödyntämällä lukijalle voidaan antaa yleiskuva jakaumasta ja havainnollistaa ja painottaa tiedon laadullisia ominaisuuksia.

5.5 Eettiset ratkaisut

Kiinnitimme erityistä huomiota aineistoa analysoidessa ja käsitellessä aineiston kokoamiseen luonnollisissa tilanteissa, sopivien metodien käyttöön, anonymiteetin säilymiseen, puolueettomuuteen ja tulosten esittämistapaan liittyviin huomioihin. Näihin samoihin tutkimuksen eettisyyteen liittyviin huomioihin myös Tuomi ja Sarajärvi (2018, 113) kiinnittävät huomiota.

Eettisyyttä pohdittaessa on hyvä muistaa, että käyttämämme esiopetuksen opettajien aineisto on kerätty ryhmähaastattelujen keinoin. Kussakin ryhmähaastattelussa on hyödynnetty saman tyyppisiä kysymyksiä, mutta esimerkiksi nämä kysymykset on voitu ymmärtää eri tavoilla ja ryhmän keskustelu ja läsnäolo on voinut vaikuttaa esille tuotuihin kokemuksiin.

Esiopetuksen oppilailta kerättyä aineistoa tarkasteltaessa on hyvä pohtia, onko esimerkiksi Kisse-kissan kysely ollut lapsille luonnollinen tapa vastata, vai onko sen hyödyntäminen esimerkiksi vaikuttanut jollain tapaa lasten vastauksiin. Emme voi myöskään tietää, ovatko lapset olleet vastaustilanteissa yksin, vai onko läsnä ollut esimerkiksi muita ryhmän aikuisia tai lapsia.

Tutkimuksessamme hyödynnetyt haastattelut ovat anonymisoituja sekä pseudonymisoituja. Myöskään Kisse-kissan kyselyiden tuloksissa ei ole havaittavissa kuka kyselyyn on vastannut, sillä kyselyssä ei kysytä mitään vastaajan henkilöllisyyteen viittaavaa kysymystä. Onkin oleellista, että kaikkien osallistujien on jäätävä nimettömiksi, elleivät he ole antaneet lupaa identiteetin julkaisuun. Vaikka lupa myönnettäisi, on syytä pohtia, tuoko nimien kertominen jotain lisää tutkimukselle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116.)

Pyrimme tutkimuksessamme ja sen tulosten esittämisessä puolueettomuuteen. Pyrimme saavuttamaan tämän tavoitteen olemalla muodostamatta vahvoja ennakko-oletuksia tuloksista sekä tekemällä mahdollisimman totuudenmukaisia tulkintoja aineistosta.

Säilytämme aineistoa vain itsellämme ja hävitämme aineiston lopullisesti viimeistään 26.4.2020, jolloin palautamme tutkielmamme. Tutkimustietoja tuleekin säilyttää luottamuksellisesti, eikä tutkimuksessa saatuja tietoja tule luovuttaa

kenellekään ulkopuoliselle tai käyttää muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116).

6 TULOKSET

Tulokset luvussa käsittelemme tutkimuksemme tulokset tutkimuskysymyksittäin. Ensimmäisenä käsittelemme löydöksiä esiopetuksen opettajien kokemuksista siirtymien sujumiseen liittyen, jonka jälkeen esittelemme aineistosta löytyneet keinot siirtymien helpottamiseksi. Viimeiseksi esittelemme Kisse-kissan kyselystä saamamme tulokset lasten kokemuksista siirtymiin liittyen.

6.1 Siirtymät sujuvat pääsääntöisesti hyvin

Esiopetuksen opettajat korostivat kasvattajan merkitystä siirtymien sujuvuuden kannalta. Vahvana tekijänä haasteisiin liittyen opettajien maininnoista nousi esille se, mihin lapset ovat tottuneet ja totutusta poikkeamisen kuvattiin aiheuttavan haasteita siirtymien aikana.

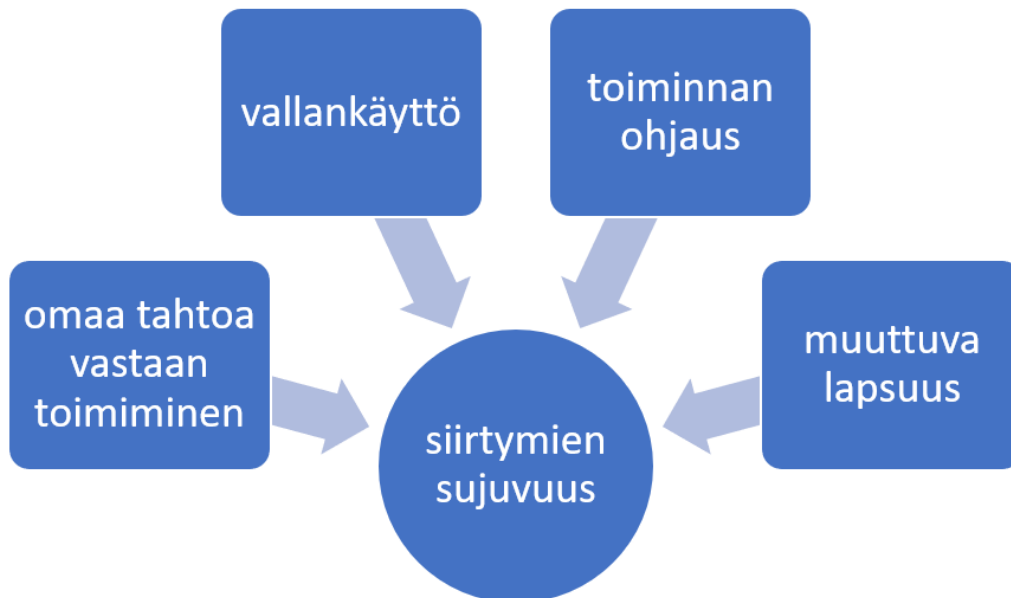
Ja miten se kasvattaja siinä ryhmässä hallitsee ne siirtymätilanteet. Et jos lapsille sanoo, viidelletoista, et hei nyt me lähetään vessaan. Ja sitten ne kaikki pamahtaa näin. Niin siin voi hyvin selkeesti tulla sitä konfliktii tai muuta. (Esiopetuksen opettaja 9.)

Esiopetuksen opettajat mainitsivat ryhmähaastatteluissa siirtymien onnistuvan hyvin monen lapsen osalta. Siirtymiä kuvattiin näiden lasten osalta sujuviksi, itsenäisiksi, rutiiniksi, helpoksi ja lasten kuvattiin jo osaavan siirtymiin vaadittavat taidot.

Opettajat kokevat siirtymien tuottavan joka vuosi haasteita jollekin lapselle. "Joka vuosi jollekin se on haaste. Et ei ole sellaista ryhmää, ettei jollekin olis haaste siirtymätilanteet." (Esiopetuksen opettaja 4). Eräessä haastattelussa esimerkiksi yksi opettajista kuvasi yksittäisten tuentarpeisten olevan niitä, joilla siirtymät luovat haasteita. "Et jos yksittäisillä lapsilla on tuen tarvetta, just vaikka oman toiminnan ohjauksessa. Niin ne on mitkä siellä jumittaa. Mut muuten tosi itsenäisesti ja hienosti." (Esiopetuksen opettaja 15).

Esiopetuksen opettajat nostivat myös esille, että joidenkin lasten kohdalla siirtymien sujumiseen vaikuttaa myös tietyn aikuisen läsnäolo tai poissaolo, lapsen vallankäyttö ja vallan tavoittelu, oman toiminnanohjauksen haasteet ja keskittyminen sekä esimerkiksi suunnitelmien muuttuminen luo haasteita joillekin

lapsille. Opettajat nostivat myös sujuvuuteen vaikuttaviksi seikoiksi lapsen pettymyksen sietokyvyn, kyseenalaistamisen ja suustaan kiinni jäämisen. Joidenkin lasten kohdalla myös jo pelkkään tietoon siirtymästä saattaa esiopetuksen opettajien mukaan liittyä vahvoja tunteita. Kuviossa 2 kootusti haastatteluista esille nousseet siirtymien sujuvuuteen vaikuttavat tekijät.

KUVIO 2. Siirtymien sujumista häiritsevät tekijät.

6.1.1 Lapsen toiminen omaa tahtoa vastaan

Esimerkiksi mieluisan leikin lopettamisen kuvattiin "ottavan aivoon". Suurien (perhe) muutosten kuvattiin vaikuttavan joillain lapsilla siirtymien lisäksi kaikkien toimintaan herättäen tunteita, kun joutuu tekemään asioita, joita ei tahtoisi. Myös tietyn aikuisen läsnäolon tai poissaolon kuvattiin joidenkin lasten osalta vaikuttavan siirtymien sujumiseen. Suuret perhemuutokset saattavat opettajien mukaan näkyä esimerkiksi lapsen taantumisena, huomion ja läheisyyden kaipuuna, levottomuutena ja kärsimättömyytenä, pahana olona sekä väsymyksenä, ärtyisyytenä ja kiukkuisuutena.

Varmasti se on enemmän kokonaisvaltaista, että silloin kun lapsi reagoi johonkin isoon muutokseen, niin kyllä hän reagoi sitten melkeen missä tilanteessa. Ehkä avioerotilanteissa lapsen semmoinen kärsimättömyys saattaa korostua siirtymätilanteissa, koska niissä joutuu tekemään jotain mitä ei tahtoisi tehdä. (Esiopetuksen opettaja 4.)

Joidenkin lasten kohdalla pelkkään tietoon siirtymästä saattaa liittyä hyvinkin vahvoja tunteita aiheuttaen pahaa mieltä. Tällöin esiintyy huomion tarvetta, joka näkyy itkuna ja parkuna näissä tilanteissa. Eräs esiopetuksen opettajista kuvasi vastaavanlaista tilannetta seuraavasti: "--joka kerta kun me alettiin, mainittiinkin sana et lähdemme ulos tai lähdemme sisälle tai ruvetaan pukemaan, riisumaan. Niin hän alottaa semmosen tunnin kestävän ulvomisen." (Esiopetuksen opettaja 9).

6.1.2 Vallankäyttö

Vallankäytön ja sen tavoittelun kuvattiin luovan haasteita, kun lapsi ei saa tahtoaan läpi, mikä synnyttää lapsessa pahaa mieltä tai raivareita. Voimakkaiden tunnepurkausten syyksi esiopetuksen opettajat nimesivät sen, mihin lapsi on aiemmin tottunut esimerkiksi aiemmassa päiväkodissa, sillä lapsi ottaa vallan, jonka saa.

Meille tuli lapsi, jonka päiväkotiarhi oli ollut semmoista, että lapsi itse päätti esim. missä hän syö välipalan. Syökö hän ulkona vai sisällä, kun muut lapset menee vaikka pihalle erikseen. Niin hän sai aivan kaikissa asioissa päättää itse, koska he ei siellä päiväkodin työntekijät uskaltaneet pistää vastaan, koska hän sai tosi vahvoja semmosia kohtauksia. Niin meille sitten kun hän tuli, niin me päätettiin alusta asti, että meillä on täällä säännöt, jotka koskee kaikkia. -- Niin se oli sitten kahden kuukauden taistelu. Et me oltiin sitten, siellä oli ihan kunnon verinaarmut ja potkunyrkkeilysäkinä oloa sitten meille työntekijöille. Mut kyllä se lapsi sopeutui niin kuin sanoit, niin lapsi sopeutuu. Ja nyt on kaikki aina aivan huippu hienosti. Et huomaa lapsesta sen semmosen vapautuneisuuden, et huh. Täällä joku sanoo miten nää asiat menee. (Esiopetuksen opettaja 6.)

6.1.3 Toiminnanohjaus

Keskittymiseen liittyvien haasteiden kuvattiin liittyvän odotustilanteisiin, muiden asioiden mielenkiintoisuuteen, eli muiden virikkeiden vaikutukseen sekä "toimeentumiseen" itse tekemiseen. Oman toiminnanohjauksen haasteiden kuvailtiin johtuvan siitä, että siirtymätilanteet vaativat lapselta omaa ajattelua ja joidenkin lasten kohdalla hämmennystä siitä, mitä pitäisi tehdä, aiheuttaen lapsen vetäytymistä tilanteesta. Siirtymiä hidastavat myös opettajien mukaan lasten keskinäinen suustaan kiinni jääminen esimerkiksi vessakäyntien yhteydessä sekä siirtymiin liittyvien asioiden kuten tietyn vaatekappaleen pukemisen kyseenalaistaminen. Lapsille, joiden pettymyksen sieto on hankalaa, siirtymiin

saattaa liittyä itkua, harmitusta ja pettymystä. Toiminnanohjaukseen liittyviä haasteita kuvattiin esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Sit on tietenkin ne lapset, joilla kaikki virikkeet vie. Et ne ei pysty pukemaan esim. ulos. Et ne siirtymätilanteissa. Et ei onnistu vaan, koska ne näkee kaikkea muuta mielenkiintoista tai höpöttää jotain ja pyörii ympyrää ittiesä ympärillä. -- Niin se pieni keskittymisenkin on vaikeeta. Joo keskittyminen on tosi useille vaikeeta ja istua vaan ja odottaa ja olla paikallaan. (Esiopetuksen opettaja 12.)

Mut siirtymissä kun on tavallaan se mahdollisuus käyttää sitä omaa ajatusta, et mihinkä menen, mitä teen. Niin siinä voi ehkä näkyäkin herkemmin se, että on vähän hankalaa valita sitä tekemistä ja ehkä vetäytyy vähän ryhmästä ja et semmoiset näkyy sitten sillä lailla siirtymissä. (Esiopetuksen opettaja 16.)

6.1.4 Muuttuva lapsuus

Syitä siirtymien hankaluudelle esiopetuksen opettajat nimesivät teknologian nousun, kiireen ja sen, etteivät lapset ole tottuneet tylsyyteen. Esiopetuksen opettajat kuvasivat myös kotiin lähtemisen vaikeutuneen vuosivuodelta johtuen siitä, että vanhemmat antavat lapsille enemmän valtaa ja leikin kesken jättämisen kuvataan hankaloituneen. Esiopettajat nostivat haastatteluissa näitä seikkoja esille muun muassa seuraavasti: "--pettymysten sietäminen ja niiden käsitteleminen ja hallitseminen on kyllä aika monelle eskarilaiselle vaikeeta" (Esiopetuksen opettaja 3), "Se on nykypäivän lasten ongelma. Kärjistyy jatkuvasti lisää ja lisää" (Esiopetuksen opettaja 4) ja seuraavilla tavoilla:

Niin ja ehkä toi levoton meno, että mennään kauheesti. Ja voi olla, että harrastetaan ja mennään ja kaikki menee. (Esiopetuksen opettaja 12.)

Et semmosta tylsää hetkee ei oo lapsilla varmaan ollenkaan. Et sitä ei. Ei tarvi keksiä enää itse mitään. (Esiopetuksen opettaja 10.)

6.1.5 Positiiviset muutokset

Opettajat mainitsivat myös positiivisia muutoksia joidenkin lasten kohdalla siirtymissä. Mainittuihin positiiviin muutoksiin on päästy sopimusten ja kehumisen kautta ja tapauksissa, joissa perheeseen on syntynyt pikkusisar. Edistymiseen kuvataan liittyvän usein lapsen ylpeyden tunnetta omasta toiminnastaan. Positiivisesta muutoksesta käytiin esimerkiksi seuraavanlainen keskustelu:

Esiopetuksen opettaja 8: Mut sit voi niissä positiivisiakin muutoksia tapahtua, et joku lapsi joka on aina semmonen viipyilevä ja hidas ja jota aina odotetaan ja on aina viimeinen. Niin sit, jos hän saakin jonkun jutun. Mullakin oli semmonen tyttö, joka oli aina viimeinen joka tilanteessa. Sit hän, sovittiin et hän ruokailussa yrittää, ettei ookaan aina

viimeinen. En muista miten me sovittiin se juttu, mut joka päivä tulee sanomaan, et "kato mä en taaskaan ollu vika". Et hän sai sitten semmosen oman siitä, et mä aina yritän, et jes.

Haastattelija 2: Mites ajattelet, et se johtuu se muutos tavallaan siinä lapsessa?

Esiopetuksen opettaja 8: En tiää, se on varmaan joku sisäinen, että haluan etten aina ole se viimeinen. Ja olen ylpeä itsestäni, kun en olekaan. Koska se aina silmät loistaen tulee sen kertomaan.

Esiopetuksen opettaja 12: Niin ja sai sulta hyvän palautteen ja.

6.2 Ennakoitavuus, selkeys ja positiiviset kokemukset onnistuneiden siirtymien apukeinoina

Siirtymiä helpottaakseen esiopetuksen opettajat mainitsivat käyttävänsä apukeinoja. Apukeinojen toimivuuden kuvattiin olevan lapsikohtaista: "Se on aina vähän mistä narusta osaa vetää kenenkin kanssa, et mikä toimii." (Esiopetuksen opettaja 8). Apukeinot liittyivät ennakoitavuuden helpottamiseen, selkeyteen ja siirtymistä saataviin positiivisiin kokemuksiin (taulukko 1.), joiden kautta siirtymistä pyrittiin saamaan sujuvampia. Näiden lisäksi esiopetuksen opettajat nostivat esille myös seikkoja, joiden kautta perhe voisi tukea varhaiskasvatuspäivän aikaisia siirtymiä.

6.2.1 Varhaiskasvatuspäivän aikana hyödynnetyt apukeinot

Haastatteluissa nousi esille ennakoitavuutta lisääviä apukeinoja kuten suunnittelu, rutiinit, struktuurit, ennakointi ja säännöt. Näiden keinojen johdonmukaisella hyödyntämisellä voidaan saavuttaa selkeyttä ja ennakoitavuutta päivän rakenteeseen niin, että myös lapset tietävät mitä seuraavaksi tapahtuu. Suunnittelun avulla myös lasten yksilölliset tarpeet tulee huomioiduksi.

Ja mä oon huomannut sen, et ne rutiinit on tosi tärkeitä. Et ku se päivärakenne on melkeen aina ihan samanlainen. -- Niin se auttaa tosi paljon. (Esiopetuksen opettaja 4.)

Joo ne tietyt säännöt ja että mennään aina sen saman mukaan. Niin se luo sitä helpotusta lapselle, et miten toimitaan ja siirrytään. (Esiopetuksen opettaja 13.)

Siirtymätilanteisiin liittyen selkeyttä kommunikaatioon voivat tuoda esiopetuksen opettajien mukaan kuvat. Myös eri tilaan menemisen esimerkiksi

pukemisen ajaksi kuvattiin selkeyttävän siirtymien sujumista joidenkin lasten osalta.

Haastatteluissa opettajat mainitsivat myös tilanteen mukavaksi tekemisen ja palkitsemisen tuovan sujuvuutta siirtymiin joidenkin lasten osalta. Ajattelemekin näiden keinojen luovan positiivisia kokemuksia siirtymiin liittyen ja sitä kautta helpottavan niitä. Eräs esiopetuksen opettaja kuvasi tavoitteitaan seuraavasti: “--me ollaan pyritty tekee se mahdollisimman mukavaks. Et se menee helpposti.” (Esiopetuksen opettaja 5).

TAULUKKO 1. Apukeinot ryhmiteltyinä.

Ennakoitavuus	Selkeys	Positiiviset kokemukset siirtymiin liittyen
<ul style="list-style-type: none"> • Suunnittelu • Rutiinit • Struktuuri • Ennakointi • Säännöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuvat • Eri tilaan meneminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tilanteen mukavaksi tekeminen • Palkitseminen

6.2.2 Miten perhe voi tukea varhaiskasvatuspäivän aikaisten siirtymien sujumista?

Esiopetuksen opettajat kuvasivat myös perheiden arjen rauhoittamisen ja vanhempien lapsilleen aiheuttamien pettymysten helpottavan siirtymien sujumista. “Mä aina sanonkin noissa leops-keskusteluissa et vanhempien tärkein tehtävä on jollain tavalla aiheuttaa niitä pettymyksiä lapsellensa. Ja sitten auttaa selviämään niistä.” (Esiopetuksen opettaja 3). Myös perheen ja päiväkodin henkilökunnan välisen vuorovaikutuksen merkitystä kuvattiin. Kun lapsen elämässä tapahtuu muutoksia, tulisi perheen ilmoittaa tieto päiväkotiin, jotta niiden tuomiin muutoksiin osattaisiin varautua.

6.3 Lasten kokemuksia siirtymistä

Lasten kokemuksia tutkittaessa tarkastelimme viittä eri Kisse-kyselyn kohtaa. Lasten (N=215) tuli arvioida miltä on tuntunut eri puuhien aloittaminen ja

lopettaminen, kuinka iloinen on ollut tänään päiväkotiin saapuessaan, onko ollut surullinen saapuessaan eskariin tänään, onko ollut kiukkuinen eskariin saapuessaan ja miten päivä on sujunut. Kaikista kohdista löytyy diagrammit liitteistä (liite 1).

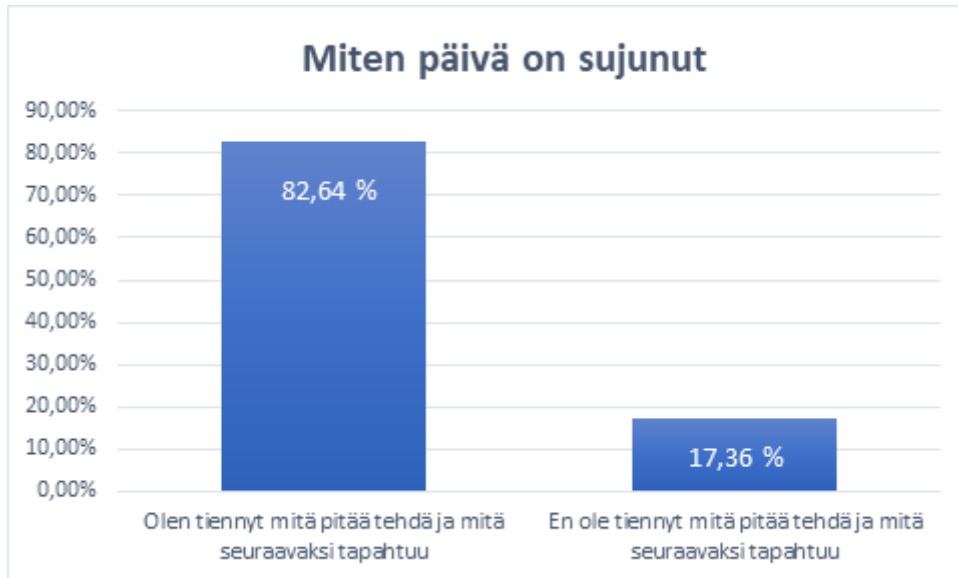
Toiminnan aloitus ja lopetus. Yli puolet lapsista (63%) kertoi, että eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen on tuntunut todella helpolta. 30% lapsista vastasi, että eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen tuntuu joskus helpolta ja joskus vaikealta. Vain 7% lapsista kertoi eri puuhien aloittamisen ja lopettamisen olevan todella vaikeaa.

Iloisuus päiväkotiin saapuessa. Iloisuutta päiväkotiin saavuttaessa mittaavassa kysymyksessä 39% lapsista vastasi olleensa todella iloisia saapuessaan päiväkotiin. Noin 25% lapsista kertoi olevansa joko pikkuisen iloisia tai aika iloisia saapuessaan päiväkotiin. 12% lapsista ei ollut ollenkaan iloisia saapuessaan päiväkotiin tänään.

Surullisuus eskariin saapuessa. Surullisuutta mittaavassa kysymyksessä suurin osa lapsista (80%) kertoi, ettei ollut ollenkaan surullinen saapuessaan tänään eskariin. Vain pieni osa lapsista (>10%) kertoi olleensa pikkuisen surullinen, aika surullinen tai todella surullinen saapuessaan päiväkotiin.

Kiukkuisuus eskariin saapuessa. Kiukkuisuuden mittari kertoi samanlaisia tuloksia kuin surullisuuden mittari. Yli 80% lapsista ei kokenut kiukkuisuutta tullessaan eskariin ja vain pieni osa lapsista koki olevansa aika kiukkuinen tai todella kiukkuinen.

Yleinen päivän sujuvuus. Kuten kuviosta 2 näkee, yleisesti päivän sujuvuutta mitannut kysymys kertoi, että yli 80% lapsista on tiennyt mitä pitää tehdä ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuitenkin 17% lapsista ilmaisi, ettei ole tiennyt mitä pitää tehdä ja mitä tapahtuu seuraavaksi.

KUVIO 3. Lasten kokemuksia päivän sujumisesta.

Kokoavasti voidaan sanoa, että lapset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ja iloisia päiväkodissa ja eskarissa. Huomattavaa on kuitenkin, että melkein 20 prosenttia lapsista koki erinäisiä haasteita ja ikäviä tunteita erilaisissa toiminnoissa ja siirtymissä päivän aikana.

7 POHDINTA

Tässä luvussa perehdymme syvemmin tutkimuksemme tuloksiin käsitellen joikaista tutkimuskysymystämme erikseen. Johtopäätökset kappaleessa kokoamme yhdistävästi tulokset ja pohdimme siirtymien sujuvuuden kannalta merkittäviä taitoja. Lopuksi pohdimme tutkimuksen luotettavuutta ja jatkotutkimushaasteita.

7.1 Neljä tekijää toiminnan haasteiden takana

Tulosten perusteella esiopetuksen opettajien mukaan siirtymät sujuvat heidän kokemustensa mukaan suurimmalla osasta lapsia hyvin. Kävi kuitenkin ilmi, että kaikkien lasten kohdalla näin ei ole, vaan siirtymät tuntuivat tuottavan haasteita joillekin lapsista.

Ryhmittelimme haastatteluista esille nousseet maininnat haasteista neljään seuraavaan ryhmään: *toimiminen oman tahtoa vastaan, vallan käyttö, toiminnanohjaus sekä muuttuva lapsuus* sen perusteella, minkä näimme olevan lapsen toiminnan motiivina, tuovan siihen haasteita tai toimivan haasteen taustalla. Nämä ryhmät eivät ole irrallisia toisistaan, vaan ne ovat osin päällekkäisiä ja yhteydessä toisiinsa. Näitä ryhmiä yhdistävä tekijä on esimerkiksi sosioemotionaaliset taidot. Sosioemotionaaliset taidot joko liittyvät suoraan haasteiden taustaan ja/tai haasteet saattavat vaikuttaa niiden kehittymiseen. Haastattelujen mainintojen perusteella eniten haasteita tuottivat erilaiset toiminnanohjaukseen liittyvät pulmat.

7.1.1 Haasteena tunteiden säätely

Haasteita siirtymiin aiheuttivat tilanteet, jolloin lapsi joutui toimimaan oman tahdonsa vastaisesti, jolloin usein myös kuvattiin heräävän vahvoja tunnepurkauksia. Niin kuin Esiopetuksen opettaja 3, myös Posti (2016) korostaa, että lasta on tärkeä opettaa, miten pettymyksiin tulee suhtautua ja miten niistä selvitään. Tällaisissa tilanteissa lapsi voisi hyötyä paremmista tunteiden säätelytaidoista.

Tunteiden säätelyssä on kyse omiin tunteisiin vaikuttamisesta niin, että me itse ja lähellämme olevat ihmiset voivat hyvin (Kokkonen 2017, 8). Sen kautta pystymme vahvistamaan myönteisiä tunnekokemuksiamme ja lieventämään kielteisiltä tuntuvia tunteita (Kokkonen 2017, 8-9). Tällaiset taidot ovat tärkeitä lasten vuorovaikutustaitojen kannalta (Posti 2016). Myös lapsen itsesäätelytaitoihin liittyviä tunteiden ja käyttäytymisen säätelyä on merkittävä tarkastella, sillä se vaikuttaa suuresti siirtymien aikaisiin tuntemuksiin, niiden voimakkuuteen ja ilmenemiseen käytöksessä.

7.1.2 Haasteena totuttujen valtasuhteiden testaaminen

Toisena haasteita aiheuttavana seikkana on tulostemme perusteella lasten vallan käyttöön liittyvä käytös. Tärkeää tässä onkin huomioida, kenen näkökulmasta vallankäyttö näyttää haasteellisena. Haasteellisiksi tilanteiksi kuvattiin erityisesti tilanteet, joissa lapsi yritti saada enemmän valtaa, kuin esiopetuksen opettaja oli sitä valmis antamaan esimerkiksi uloslähtö ja ruokailutilanteissa. Varhaiskasvatuksen pedagogiset käytännöt ovat pitkään perustuneet aikuisten ja lasten suhteen tietynlaiselle ymmärtämiselle. Tämä suhde on perinteisesti ja usein edelleenkin aikuisen ohjaava suhde lapsista muodostuneeseen ryhmään. (Karila 2009, 261.) Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että aikuisella on valta päättää lasten päivärytmistä ja siihen liittyen myös vapauden ajankohdasta (Rutanen 2009, 213). Tästä huolimatta lapset yrittävät myös itse käyttää tällaista valtaa, jotta heidän omien intressien mukainen toiminta olisi mahdollista (Karila 2009, 259). Tällainen lasten luoma vastarinta ja aukkojen hakeminen instituutioiden rakenteista ja ideologisista (Alanen & Karila 2009, 7-8) saatetaan nähdä tulostemme tapaan haasteellisena. Lapsilla saattaa olla erityisen voimakkaita vaatimuksia ja sitkeyttä niiden ajamiseen, jolloin usein tuntuu helpommalta antaa periksi. Kohtuullisten pettymysten ja vastoinkäymisten kautta lapsi voi kuitenkin oppia tuntemaan itsensä ja ympäröivän maailman realistisemmin. (Posti 2016.) Lapsi tarvitsee rajat ja aikuisen, joka pystyy vahtimaan näitä rajoja. Kasvatuksen johdonmukaisuus on tärkeää ja on esimerkiksi tärkeää, että säännöt pysyvät samoina. (Posti 2016.)

Tällaiset vallankäyttöön liittyvät haasteet saattavat ilmetä ensimmäistä kertaa vasta lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen, jolloin lapsi saattaa toimia

ensimmäisiä kertoja ryhmätilanteissa. Nämä tilanteet vaativat lapselta sosiaalisia taitoja, joiden osataidoista esimerkkeinä ohjaukseen sopeutuminen, yhteistyössä toimiminen ja muiden ihmisten huomioonottaminen. (HYKS Lastenneurologia 2013, 1.)

7.1.3 Haasteena toiminnanohjauksen pulmat

Tulostemme perusteella eniten haasteita tuottavat erilaiset toiminnanohjaukseen liittyvät pulmat. Toiminnanohjauksen taidot ovat kuitenkin merkittäviä ihmisen henkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille, menestymiselle koulussa ja ylipäätään elämässä, sekä kognitiiviselle, sosiaaliselle ja psykologiselle kehitymiselle (Diamond 2013, 134-136).

Toiminnanohjaukseen liittyvät haasteet saattavat näkyä käytännössä esimerkiksi sopivan toimintatavan valitsemisessa, aloittamisessa, tekemisen jatkamisessa ja loppuunsaattamisessa, jotka voivat näkyä esimerkiksi siten, että pukeminen ynnä muut päivittäiset toimet tapahtuvat hitaasti ja lapsi tarvitsee niihin tavanomaista enemmän ohjausta tai lapsi unohtuu herkästi omiin ajatuksiinsa. Juuri siirtymätilanteet ovat usein haastavia tällaisissa tilanteissa ja lapsi voi olla omaehtoinen. (HYKS Lastenneurologia 2013, 4-5.) Toiminnanohjauksen taitoja voidaan kuitenkin kehittää erilaisten metodien avulla. (Diamond 2013, 135-136.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että ympäristöllä on vaikutusta toiminnanohjaukseen (Hughes 2011, 2; Määttä & Aro 2013, 50). Lapsi ohjaa toimintaansa opittujen rutiinien ja toimintamallien kautta, jolloin uudet ja mielenkiintoiset ärsykkeet saavat lapsen unohtamaan "opitut" säännöt (Määttä & Aro 2013, 50).

7.1.4 Haasteiden yleistyminen

Esiopetuksen opettajat nostivat haastatteluissa esille itsesätelyyn ja toiminnanohjaukseen liittyvien pulmien yleistyneen. Tätä löydöstä tukevaa tulosta ovat myös saaneet Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto (Määttä ym. 2017, 40) tekemässään selvityksessä, jonka mukaan lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen omaksumisessa on pulmia ja että niitä on enemmän kuin ennen. Nämä pulmat näkyvät esimerkiksi lasten pettymyksensietokyvyn ja keskittymisen haasteina, väkivaltaisuutena, aikuisten kunnioittamisen ja kaveritaitojen haasteina

(Määttä ym. 2017, 40). Lapsuuden muuttuminen on huomattu ja huolipuhetta aiheesta on runsaasti (Alanen & Karila 2009, 7). Lapsuudelle on useita erilaisia määritelmiä, mutta kehittyneemmissä maissa lapsuus nähdään yleisesti elämän alkuvaiheeksi. Tällöin alkaa yksilön kasvun, kehityksen ja yhteiskuntaelämään harjaantumisen vaihe, jolloin lasten yhteiskunnallinen noviisius oikeuttaa sen, että he ovat aikuisten ja yhteiskunnan suojelun, kasvatuksen ja valvonnan kohteina. (Alanen 2009, 14.)

7.2 Pedagogiset apukeinot tuomassa ennakoitavuutta, selkeyttä ja positiivisia kokemuksia siirtymiin

Esiopetuksen opettajat nostivat esille haastatteluissa monenlaisia hyödyntämiään pedagogisia apukeinoja, joita he käyttivät tuomaan *ennakoitavuutta, selkeyttä* ja *positiivisia kokemuksia* siirtymiin. Nämä apukeinot olivat osaltaan yhtenäisiä teoriaosassakin esiteltyjen paikkakuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa mainittujen seikkojen ja apukeinojen kanssa. Haastatteluosuuksien perusteella usea opettaja oli myös selkeästi tunnistanut siirtymien pedagogisen puolen.

Osittain samoja apukeinoja ovat löytäneet Thelen ja Klifman (2011). Hekin jaottelevat siirtymiä helpottaviksi tekijöiksi muun muassa lukujärjestykset, visuaaliset vihjeet ja yksinkertaiset äänimerkit (Thelen & Klifman 2011, 92-98). Malenfant (2006, 13) toteaa myös, että lasten turvallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa vakaudella, johdonmukaisuudella ja säännöllisellä aikataululla, jonka mukaisia apukeinoja myös meidän tuloksissamme esitetään. Soini, Pyhältö & Pietarinen (2017, 7) ehdottavat, että lapsia otettaisiin mukaan myös siirtymien suunnitteluun ja arviointiin. Samalla aikuiset pystyvät arvioimaan siirtymien sujumista sillä, miten ne mahdollistavat lapsen itsenäisyyden, kuulumisen ja pätevyyden tunteen rakentumista. Riittävän johdonmukainen ja ymmärrettävä kasvuympäristö ja -yhteisö mahdollistavat lapsen aktiivisen kiinnittymisen (Soini, Pyhältö & Pietarinen 2017, 9).

Apukeinoilla pyritään vaikuttamaan lapsen siirtymien aikaisiin käytöksen ja tunteisiin. Tunteet ja käytös linkittyvät vahvasti toisiinsa ja vaikuttavat ihmisuhteissamme olennaisesti siihen, kuinka käyttäydymme toisia ihmisiä kohtaan

ja kuinka he käyttäytyvät meitä kohtaan. Esimerkiksi lapsen oppiessa hillitsemään kielteisiä tunteitaan hänen lähiympäristönsä häiritseväksi mieltämä käyttäytyminen usein vähenee ja yhtä lailla myönteisten tunteiden vahvistaminen kehumalla ja kiittämällä lisää lapsen myönteistä käytöstä. (Kokkonen 2017, 23.)

7.3 Lasten kokemuksia siirtymiin liittyen

Kisse-kyselyn eri kysymysten tuloksia vertaillaessa, niiden vastausten suhdejakaumat olivat keskenään samankaltaisia. Noin 20 prosenttia lapsista koki haasteita tai ikäviä tunteita saapuessaan eskariin tai erilaisissa toiminnoissa. Samanlaisia tuloksia ovat saaneet Rönkä ym. (2017, 17) tutkimuksessaan, jossa he kyselivät myös päiväkirjasovelluksen avulla lasten tuntemuksia päivän aikana.

Pidimme erityisen mielenkiintoisena ja tärkeänä diagrammina yleistä päivän sujuvuutta. Yleinen päivän sujuvuus -diagrammi kokoaa mielestämme muiden kysymysten tulokset. Tätä tulosta tukee se, että samat prosenttijakaumat toteutuvat kaikissa viidessä diagrammissa (diagrammit liitteissä).

Koemme, että yleinen päivän sujuvuus kuvaa lasten hyvinvointia päiväkodissa. Kun lapsi tietää, mitä pitää tehdä seuraavaksi, on siirtymät jouhevampia, eivätkä aiheuta haasteita (Beban & McCormilla 2012, 14-17). Laadukkaan varhaiskasvatuksen lähtökohtana on aikuisten ja lasten välinen lämmin vuorovaikutus, lapsen arvostaminen yksilönä, myönteisen tuen antaminen ja herkkyys lapsen reaktioille (Linnove & Kivijärvi 2013, 157).

Kun lapsi saa riittävästi tietoa ympäristöstään ja sen tapahtumista, hänen on helpompi luoda mielekkäitä ihmissuhteita. Turvallisen kiintymyssuhteen ansiosta lapsi saattaa kyetä paremmin tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteita, hyvään itsesäätelyyn, hyviin sosiaalisiin valmiuksiin, parempaan kykyyn toipua stressistä sekä vähemmän haasteelliseen käyttäytymiseen (Kanninen & Sigfrids 2012, 35). Lapsi saa tunteiden tunnistamisen kautta valmiuksia itsensä parempaan ymmärtämiseen ja toisten huomioon ottamiseen. Se auttaa myös lasta käyttäytymään tilanteen vaatimalla tavalla. (Peltonen, Kullberg-Piilola & Kullberg-Turtiainen 2002, 4). Kasvattajien on tärkeä ymmärtää, ettei lapsi usein ole tarkoituksella ”hankala”, ”tuhma” tai ”huonosti kasvatettu”, vaan pulman saattaa

aiheuttaa aivan jotkin muut tekijät (Linnove & Kivijärvi 2013, 158). Keskeistä onkin miettiä mitä lapsi tekee ja mitkä asiat siihen vaikuttavat (Peitso & Närhi 2013, 177).

7.4 Johtopäätökset

Sekä esiopetuksen opettajien haastatteluista että lasten Kisse-kissan kyselystä ilmeni, että siirtymiin liittyviä haasteita koettiin olevan tietyillä lapsilla, noin 20 prosentilla. Muuten siirtymät sujuivat jouhevasti. Näillä lapsilla, joilla ilmeni haasteita siirtymissä, oli useasti myös haasteita toiminnanohjauksessa, ja heidän kanssaan käytettiin erilaisia apukeinoja.

Tulostemme perusteella haasteille yhteiseksi tekijäksi nousi sosioemotionaaliset taidot. Sosioemotionaalisisista taidoista erityisesti itsesäätelytaitoihin kuuluvat tunteiden ja käyttäytymisen säätely sekä ohjaukseen sopeutuminen ja yhteistyössä toimiminen nousivat siirtymien sujumisen kannalta merkittäviksi tekijöiksi.

Vasussa (Opetushallitus 2018) ja Esiopsissa (Opetushallitus 2016) varhaiskasvatuksen tavoitteiksi on nimetty niin sosiaalisten kuin emotionaalistenkin taitojen kehittäminen. Vasussa (Opetushallitus 2018, 25) lasten sosiaalisia taitoja kehittäviksi keinoiksi nostetaan yhteistyöhön perustuva toiminta, jossa lapsi saa harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Myös oppimisympäristön tulee tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä ja esimerkiksi taiteiden ja ryhmässä liikkumisen kuvataan kehittävän lasten sosiaalisia taitoja (Opetushallitus 2018, 25-48). Myös Esiops:ssa (Opetushallitus 2016, 24-31) kuvataan monipuolisten oppimisympäristöjen ja työtapojen sekä ilmaisumuotojen tukevan sosiaalisten taitojen kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa lapsia autetaan myös tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaitojen kehitystä pyritään tukemaan opettelemalla heidän kanssaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. (Opetushallitus 2018, 26.) Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa (Opetushallitus 2018, 32). Varhaiskasvatuksessa voidaan hyödyntää tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja

kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja (Opetushallitus 2016, 35). Tunnetaitojen kehittäminen vahvistaa lasten vuorovaikutustaitoja (Opetushallitus 2016, 34), eli sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa.

Näistä haasteita aiheuttavista tekijöistä huolimatta esiopetuksen opettajat kuvasivat siirtymien sujuvan pääsääntöisesti hyvin. Kuitenkin joidenkin lasten osalta he ovat löytäneet tietynlaisten pedagogisten toimintatapojen, apukeinojen tuovan helpotusta siirtymiin. Esiopetuksen opettajat ovat siis löytäneet toimivia apukeinoja. Nämä usein ennakoitavuutta, selkeyttä tai positiivisia kokemuksia tuovat keinot auttavat lapsia toimimaan siirtymien aikana. Tietoisuus siitä, mitä ja milloin tapahtuu auttaa lasta jäsentämään tapahtuman kulkua antaen lapselle hallinnan tunteen ja vähentäen levottomuutta ja impulsiivista käytöstä (Eklund & Heinonen 2013, 218). Lisäksi myönteiset tunnekokemukset ja ilo edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista (Opetushallitus 2016, 16). Suunnittelu nousee avainasemaan itsesäätelyä vielä harjoittelevien lasten kanssa, sillä se auttaa selkeyttämään niin lasten kuin aikuistenkin keskuudessa yhteiset tavoitteet, toimintatavat, ja auttaa tilanteiden ennakoinnissa (Eklund & Heinonen 2013, 218). Ja niin kuin muukin pedagoginen toiminta, myös siirtymät vaativat suunnittelua, jotta niidenkin aikana pystyttäisiin saavuttamaan varhaiskasvatukselle asetettuja tavoitteita.

7.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on hyvä huomioida muun muassa tutkimuksen triangulaatio, käyttämämme valmis aineisto, sekä kysymysten asettelu aineistossa. Lisäksi on tärkeä pohtia mobiilipäiväkirjan hyödyntämisen sopivuutta lasten kanssa ja ylipäätään kokemusten tutkimisen mukanaan tuomia seikkoja.

Pohdimme seuraavaksi tutkimuksemme triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan pelkistetysti eri metodien, tutkijoiden, tietolähteiden ja teorioiden yhdistämistä tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2019, 125). Olemme hyödyntäneet tutkimuksessamme tutkijoihin liittyvää triangulaatiota, sekä metodologista triangulaatiota.

Tutkimuksessamme tutkijoita oli kaksi, jotka molemmat osallistuivat niin tiedon hakuun kuin analyysivaiheeseen. Tutkijaan liittyvällä triangulaatiolla tarkoitetaan sitä, että tutkimukseen osallistuu mahdollisimman moni tutkija (Tuomi & Sarajärvi 2019, 126). Käytimme myös metodeina sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia että määrällisen aineiston analysointia SPSS-ohjelman avulla. Metodologisella triangulaatiolla tarkoitetaan useiden eri metodien hyödyntämistä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2019, 126). Tuomi & Sarajärven (2019, 127) mukaan on hieman kyseenalaista yhdistää sekä laadullisten että määrällisten analyysimetodeja. Kuitenkin triangulaatiokeskustelusta löytyy hyvin ääripää vastauksia, joiden mukaan eri metodien käyttö on hyväksyttyä, kun taas joidenkin tutkijoiden mukaan niiden käyttö on täysin perusteetonta (Tuomi & Sarajärvi 2019, 127). Päätimme kuitenkin hyödyntää tutkimuksessamme molempia metodeja, koska koemme niiden täydentävän toisiaan ja lisäävän tutkimuksen validiteettia.

Hyödynsimme tutkimuksessamme valmista DALFA-aineistoa, josta etsimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Ensimmäisen tutkimuskysymykseemme ”Miten esiopetuksen opettajat kuvaavat päiväkotipäivän aikaisia siirtymiä?” tuloksiin vaikuttaa varmasti haastatteluissa käytettyjen kysymysten asettelu. Tutkimusprojektissa oltiin kiinnostuneita erityisesti erilaisten mikro- ja makrotasoisien siirtymien (muun muassa institutionaaliset siirtymät ja päivittäiset siirtymät) haasteista. Haasteisiin keskittynyt kysymysten asettelu haastatteluissa vaikuttavat luonnollisesti myös tässä tutkimuksessa saatuihin tuloksiin. Haastatteluissa käytettyjä kysymyksiä olivat:

”--onko näissä siirtymätilanteissa, onko niissä haasteita vai sujuuko ne aina ihan vettä vaan?”

”Mitäs, jos mietitte et jonkinlaiset haasteet tai ongelmat tai tñ tyypiset, jos te mietitte tñmmöisiä siirtymiä päiväkodissa. -- Niin onko näissä siirtymissä jotain, että näättekö te semmoista hankaluutta tai semmoista, että mikä esiintyis erityisesti näissä siirtymätilanteissa. Että pitää lopettaa jotain tai alottaa jotain toista?”

”Niin miten te näätte ne siirtymät, onks niissä jotain haasteita ja jos on niin millaisia?”

Toisen tutkimuskysymyksemme: *Millaisia apukeinoja esiopetuksen opettajat mainitsevat hyödyntävänsä siirtymissä?* tuloksiin saattaa osin vaikuttaa se, ettei haastatteluissa esiopetuksen opettajilta kysytty suoranaisesti mitään

apukeinoista. Mikäli esiopetuksen opettajilta olisi kysytty suora kysymys mahdollisista tai heidän hyödyntämistään apukeinoista, niitä olisi saattanut löytyä vielä paljon lisää. Uskomme kuitenkin, että haastatteluissa mainitut apukeinot ovat niitä kaikkein tärkeimpiä varhaiskasvatuksen opettajan hyödyntämiä apukeinoja.

Kolmannen tutkimuskysymyksemme *Miten lapset kokevat päiväkotipäivän aikaiset siirtymät?* tulokset poimimme esiopetuksen oppilaiden täyttämän mobiilipäiväkirjan, Kisse-kissan kyselyn tuloksista. Aiemmissa mobiiliteknologiaa hyödyntävissä tutkimuksissa (Rönkä, Sevón, Räikkönen & Hintikka 2017) mobiilipäiväkirjan hyödyntämisen on todettu soveltuvan hyvin kerätessä tietoa lapsilta. On myös huomattu, että lasten kertomat kokemukset tunteistaan ovat usein yhtenäisiä aikuisten näkemysten kanssa (Rönkä ym. 2017). Tämä siis vahvistaa luottamustamme kolmannen tutkimuskysymysten luotettavuuteen. Myös lasten kokemuksista varhaiskasvatuspäivän aikaisista siirtymistä tutkimustietoa on tarjolla hyvin niukasti. On kuitenkin hyvä huomioida myös, että vastaustilanteet ovat saattaneet vaikuttaa vastauksiin, sillä mobiilipäiväkirjan käyttötilanteita ei ole kontrolloitu. Vastauksiin voivat vaikuttaa esimerkiksi aikuisen läsnäolo, apu tai ohjaus tai muiden lasten läsnäolo ja mahdollinen vastauksiin vaikuttaminen.

Tutkimuksemme johtopäätöksistä haasteita aiheuttaneille seikoille nousi yhteiseksi tekijäksi sosioemotionaaliset taidot. Jotta siirtymien sujuvuuteen voitaisiin vaikuttaa ennalta, jo ennen varsinaisten haasteiden ilmenemistä, olisi myös näiden taitojen kehittymisen tukemisen tavat tästä näkökulmasta kootuina hyödyllisiä.

7.6 Jatkotutkimushaasteet

Seuraavissa tutkimuksissa olisi mielenkiintoista päästä selvittämään, kuinka kysymysasettelun muutos vaikuttaisi vastauksiin. Jos kysymykset siirtymistä olisivat muotoiltu neutraalisti tai jopa kysytty positiivisia kokemuksia siirtymistä, olisiko tuloksiksi noussut samanlaisia vastauksia mitä me nyt saimme.

Myös pedagogisista apukeinoista riittäisi paljon tutkittavaa myös tulevaisuuteen. Siirtymien sujuvuutta edesauttavista keinoista on tutkimusta vähän,

joten näkisimme aiheesta tehtävälle tutkimukselle tarvetta. Tämän lisäksi olisi myös mielenkiintoista selvittää, hyödynnetäänkö tiettyjä apukeinoja tietyssä kohtaa siirtymiä. Niin kuin Karila ja Kinos (2010) kuvaavat varhaiskasvatuspäivän koostuvan episodeista, voisi vielä tarkemmin perehtyä *pääepisodin* ja *siltaepisodin* rajaan, josta siirtymä alkaa. Mitä siinä tapahtuu ja millaisten keinojen avulla opettaja kuljettaa lapset läpi siirtymän?

LÄHTEET

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino: Tampere. 9-30.
- Alanen, L. & Karila, K. 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino: Tampere.
- Alasuutari, P. 2012. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Backman, J. 2018. Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsitehistoriaa. Teoksessa. Toikkanen, J. & Virtanen, I. A, (toim.) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. 2018. Vaajakoski. 25-40.
- Banerjee, R. & Horn, E. 2013. Supporting Classroom Transitions Between Daily Routines. *Young Exceptional Children*, 16 (2), 3-14.
- Beban, M. & McCormilla, L. 2012. Plan Effective Transitions for Children In Education and Care Services. *Child Australia*.
- Diamond, A. 2013. Executive functions. *Annual review of psychology*. 64, 135-168.
- Eklund, K. & Heinonen, J. 2013. Lapsen itsesätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 2013. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. 216-235.
- Gallacher, L.-A. & Gallagher, M. (2008). Methodological immaturity in childhood research? Thinking through 'participatory methods'. *Childhood*, 15(4) pp. 499-516.
- Greene, S. & Hogan, D. 2011. *Researching children's experience: Methods and Methodological Issues*. SAGE Publications Ltd.
- Halttulan kunnan sivistystoimi 2019. LAPSI MIELESSÄ Hattulan varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 25.3.2020. <https://www.hattula.fi/wp-content/uploads/2019/08/Kunta-Vasu-1.pdf>
- Hughes, C. 2011. Changes and challenges in 20 years of research into the development of executive functions. *Infant and child development*, 20 (3), 251-271.

- HYKS Lastenneurologia Neuropsykologit 2013. Viitattu 23.3.2020. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/Documents/Ohjeita_lasten_ja_nuorten_sosiaalisten_vuorovaikutustaitojen_tukemiseksi.pdf
- Hyypä H., Kiviniemi L., Kukkola J., Latomaa T., Sandelin P. 2015. Kokemuksen tutkimuksen ulottuvuudet., In: ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 9/2015, Oulun ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut!: Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karila, K. 2009. Lapsuudentutkimus ja päiväkotien toiminta. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino: Tampere. 249-262.
- Karila, K. & Kinos, J. 2010. Päivä lastentarhaopettajana-mistä varhaiskasvatuksen ammatillisuudessa on oikein kyse? Teoksessa R. Korhonen, M-L. Rönkkö & J. Aerila (toim.) Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Rauma: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, 283-294.
- Karlsson, L. (2010). Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa K. P. Kallio, A. Ritala-Koskinen, & N. Rutanen (Toim.), Missä lapsuutta tehdään? 121-141. Julkaisuja / Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura; No. 105. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kokkonen, M. 2017. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. PS-kustannus.
- Kukkola, J. 2018. Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa. Toikkanen, J., & Virtanen, I. A. (toim.) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. 2018. Vaajakoski. 41-63.
- Linnove, T. & Kivijärvi, T. 2013. Osaamisen kasvattaminen – ongelmista onnistumisiin KasKas-ryhmässä. Teoksessa: Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taa-perosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen.
- Loimaan kaupungin 2019. Varhaiskasvatussuunnitelma 2019. Viitattu: 25.4.2020. <https://www.loimaa.fi/wp-content/uploads/2019/12/Vasu-2019.pdf>
- Malenfant, N. 2006. Routines & Transitions. A Guide fo Early Childhood Professionals.

- Määttä, S. & Aro, T. 2013. Kognitiivisten taitojen merkitys itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 2013. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. 42-58.
- Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen & H., Laakso M-L. 2017. Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Raportit ja selvitykset 2017:17.
- Nurmijärven sivistyslautakunta 2019. Varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu: 25.4.2020. <https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/Varhaiskasvatussuunnitelma-1.8.2019sivltk-23.5.2019.pdf>
- Olive, M. L. 2004. Transitioning children between activities: Effective strategies for decreasing challenging behavior. *Beyond Behavior*, 14 (1), 11–16.
- Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 31.3.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 31.3.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks (Ca): Sage.
- Pirskanen, H., Jokinen, K., Karhinen-Soppi, A., Notko, M., Lämsä, T., Otani, M., Meil, G., Romero-Balsas, P. & Rogero-García, J. 2019. Children's Emotions in Educational Settings: Teacher Perceptions from Australia, China, Finland, Japan and Spain. *Early Childhood Education Journal* 47:417–426.
- Peitso, S & Närhi, V. 2013. Haastavasti käyttäytyvä lapsi - kodin ja päivähoidon kasvatusyhteistyö koetuksella. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 2013. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Peltonen, A., Kullberg-Piilola, T. & Kullberg-Turtiainen, M. 2002. Tunnemuksa ja mututoukka: Tunnetaito-ohjelma esikouluun ja alkuopetukseen. 3. Tunneiden tunnistaminen - Miltä minusta tuntuu? Helsinki: Lasten keskus. 4.

- Porin kaupungin sivistystoimi 2019. Porin kaupungin varhaiskasvatus suunnitelma. Viitattu: 25.3.2020. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/vasu2019_pori.pdf
- Posti, P. 2016. Lastensuojelun keskusliiton kuukausijulkaisu Lasten maailma. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 23.3.2020. <https://lapsenmaailma.fi/teemat/kasvu/liian-suuri-ego-lapsella/>
- Raaseporin kaupunki 2019. Raaseporin kaupungin varhaiskasvatus suunnitelma. Viitattu: 25. 4.2020. <https://www.raseborg.fi/wp-content/uploads/2019/08/Raaseporin-varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>
- Rutanen, N. 2009. Mitä on vapaa leikki? Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino: Tampere. 207-226.
- Rönkä, A., Sevón, E., Räikkönen, E., & Hintikka, T. (2017). You have a Message from Illi! : The Mobile Diary in Researching Children's Daily Experiences. Child Indicators Research, 10 (2), 505-523.
- Sikkelä, R. 1998. Miksi kokemusten tunnemerkitysten tutkiminen on vaikeaa? Tunteiden filosofinen ongelma. Niin & Näin. 2/98.
- Soini, T., Pyhältö, K. & Pietarinen, J. 2013. Horisontaaliset ja vertikaaliset siirtymät päiväkodin ja koulun rajapinnalla. Teoksessa K. Karila, L. Lipponen, & K. Pyhältö (toim.) Päiväkodista peruskouluun. Siirtymät varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen rajapinnoilla. Opetushallitus 2013: 17.
- Sormunen, M., Saaranen, T., Tossavainen, K. & Turunen, H. 2013. Monimenetelmätutkimus terveystieteissä. Sosiaalilääketieteellinen Aikakausilehti. December 2013.
- Thelen, P. & Klifman, T. 2011. Using Daily Transition Strategies to Support All Children. Young Children. July 2011. (92-98)
- Toikkanen, J. & Virtanen I. A. 2018. Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Toikkanen, J. & Virtanen, I. A. (toim.) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. 2018. Vaajakoski. 7-24.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Van Manen, Max. 1990. Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy. New York: State University of New York.
- Vilkka, H. 2014 Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vilkki, J. & Saunamäki, T. 2015. Toiminnanohjauksen häiriöt. Teoksessa M. Jehkonen, T. Saunamäki, L. Paavola & J. Vilkki. Kliininen neuropsykologia. Helsinki: Duodecim. 73-85.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksemme kannalta oleelliset mobiilipäiväkirjan kysymykset

Olitko iloinen, kun tulit tänään eskariin?
olin tosi iloinen
olin aika iloinen
olin pikkuisen iloinen
en ollut ollenkaan iloinen

Olitko surullinen, kun tulit tänään eskariin?
olin tosi surullinen
olin aika surullinen
olin pikkuisen surullinen
en ollut ollenkaan surullinen

Olitko kiukkuinen, kun tulit tänään eskariin?
olin tosi kiukkuinen
olin aika kiukkuinen
olin pikkuisen kiukkuinen
en ollut ollenkaan kiukkuinen

Miten päiväsi on tänään sujunut?
olen tiennyt mitä pitää tehdä ja mitä seuraavaksi tapahtuu
en ole tiennyt mitä pitää tehdä ja mitä seuraavaksi tapahtuu

Seuraavaksi haluaisin tietää miltä sinusta on tuntunut aloittaa ja lopettaa erilaisia puuhia?
eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen on ollut tosi helppoa
joskus eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen on ollut helppoa, joskus vaikeaa
eri puuhien aloittaminen ja lopettaminen on ollut tosi vaikeaa

Liite 2. Diagrammit lasten KISSE-kyselystä

